

Doç. Dr. Mahmut Karakuş
İstanbul Üniversitesi
Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

I. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi 15-17 Ekim 2003, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü 06-08 Aralık 2001 tarihleri arasında gerçekleştirmiş olduğu "I. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu" nun ardından bu kez de 15-17 Ekim 2003 tarihleri arasında kongrenin ikincisini düzenleyerek başlattığı kongre etkinliğini sürekli kılma istencinde olduğunu gösterdi. Ancak bu kez belki konu açısından değil ama katılımcılar açısından kongrenin sınırları genişletilerek kongreye uluslararası nitelik kazandırıldı. Dolayısıyla ikinci kongrenin adı birincisinden biraz farklı biçimde "I. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi" olarak çıktı karşımıza. Bu nedenle de kongrenin dili Türkçe, Almanca, İngilizce ve Fransızca idi.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden ve alanın doğası gereği çeşitli disiplinlerden gelmekte idi. Ancak alanın önde gelen isimlerinden biri olan ve Innsbruck Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü kurucularından Prof.Dr.Zoran Konstatinovic ve adı geçen bölümün şu anki başkanı Prof.Dr.Klaus Zerinschek de yurt dışından gelen katılımcılar arasında yer almakta idiler. Daha birinci kongreden başlayarak kurumsallaşmaya başlayan onur konuğu koltuğunda bu kez Prof.Konstantinovic oturmakta idi. Kongrenin bilimsel danışma kurulu, Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden ve değişik dil ve edebiyat alanlarından, ancak bölümün kuruluş öyküsüne koşut olarak büyük oranda germanistlerden oluşmakta idi.

Kongre, açılış konuşmalarını izleyen Konstantinovic'in Avusturya komparatistiği içinde Türk edebiyatı ve kültürünün önemi üzerine yaptığı konuşma ile başladı. Konstantinoviç karşılaştırmalı edebiyat biliminin çeşitli çalışma alanlarına değindikten sonra özellikle Avrupa'da, dolayısıyla

Avusturya'da Türk yazınının yeterince tanınmadığını vurguladıktan sonra Türk yazını ile ilk tanışmasının Nazım Hikmet'le gerçekleştiğini, metinlerarasılık kavramından yola çıkarak, Türk mentalitesinin Avrupa yazınına nasıl etkilediği ve çağdaş Türk edebiyatında Orhan Pamuk, Nedim Gürsel, Ahmet Altan gibi yazarların Avrupa anlatı geleneğinden hangi ölçüde etkilenmiş oldukları sorularını irdeledi bildirisinde.

Konstantinovic'in konuşmasından sonra hizmetlerinden dolayı Konstantinovic'e, Gürsel Aytaç'a, kongreye verdikleri destekten dolayı Osmangazi Üniversitesi rektörü Necat Akgün ve Fen Edebiyat Fakültesi dekanı Yalçın Şahin'e birer plaket verildi.

Kongre budan sonra üç seksiyon olarak sürdü. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin konusu gereği kongrede farklı kültürlerden ya da aynı kültürden yazarlar ve yapıtlar arasındaki koşutlukları, koşutlukların da ötesine geçen etkileşimleri konu alan çalışmalarla imgebilimsel çalışmalar ağırlıklı olarak yer almakta idi. Ancak sözü edilen konuların dışında kalan ve genel yazınbilimin çalışma alanına giren konulara da kongrede yer verilmişti.

Konuların dağılımına nicelik açısından bakılacak olursa, kongrede sunulan bildirilerin neredeyse yarısından fazlasını yazarlar, yapıtlar ya da imgeler arası koşutluklara, bir başka deyişle toplumsal, yazınsal ve psikolojik boyutlarıyla analogilere (Kaiser, 1980: 49) yer veren çalışmaların oluşturduğu görülür. Söz konusu çalışmalar arasında örneğin Anadolu Üniversitesi'nden Zehra Gümüş'ün G. Hauptmann ile R. H. Karay'ın yapıtlarının naturalist öğeler açısından karşılaştırılması, Mısır Ain Shams Üniversitesi'nden Eissa Manal'ın R. Gilmen ve Tony Kushner'de ırkçılık ile ilgili bildirisi, Ankara Üniversitesi'nden Alpertunga Altaylı'nın sunduğu Türk ve Macar yazınında Zigetvar'ı konu alan çalışması, Fırat Üniversitesi'nden Özcan Tarık'ın Oğuzkağan ve İlyada destanlarında arketip konulu bildirisi, Selçuk Üniversitesi'nden Sezer Tamer'in Maupasant ve A. Daudel'in romanlarında ortak anlatım öğelerini irdeleyen incelemesi, Anadolu Üniversitesi'nden Tarık Özcan'ın Chr. Nöstlinger ve İ. Ongun'da anne-kız ilişkisini konu alan bildirisi, Ege Üniversitesi'nden Canan Ayhan'ın A. Döblin ve A. Alath'da karşı ütopya kavramı gibi farklı iki yazın bağlamından yazar ya da yapıtların ortak yönlerini irdeleyen incelemeleri yer almakta idi. Ayrıca İstanbul Üniversitesi'nden Mahmut Karakuş'un Nadolny ve Mosebach'ın Türk figürleri konu alan yapıtlarıyla ilgili çalışması ve Uludağ Üniversitesi'nden Hikmet Uysal'ın

sunduğu M. Frisch ve F. Dürrenmatt'ın yapıtlarında rastlantı (Zufall) kavramı konulu çalışmasında da görüleceği üzere, sayıca az olmakla birlikte aynı yazın geleneğinden farklı iki yazarın yapıtlarının ortak bir bakış açısı ile ele alındığı incelemeler de söz konusu idi kongrede. Koşutlukların karşılaştırılmasına yönelik çalışmalar yalnızca yazar ve yapıtlar ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda yazınsal türleri de içine almaktadır. Bunlar arasında örneğin Erciyes Üniversitesi'nden Hayrettin Rayman'ın Afrika ve Türk masallarını ele aldığı bir bildirisi de yer almakta idi.

Kongrede sunulan bildirilerin yoğunlaştığı ikinci alan ise, yine karşılaştırmalı yazınbilimin temel konularından biri olan değişik yazın gelenekleri ya da yazarlar ve yapıtlar arasında gerçekleşen "etkileşim" ya da "esinlenme" süreçlerini (Aytaç, 1997: 7) konu alan çalışmalardan oluşmakta idi. Genetik karşılaştırma olarak da nitelendirilen söz konusu çalışmaların Zima'ya göre dört temel noktayı gözardı etmemesi gerekir: Öncelikle gerçekten de karşılıklı bir ilişkinin varlığının kanıtlanması kaçınılmazdır. Ayrıca söz konusu ilişkinin hangi toplumsal, kültürel, ya da dilsel (estetik) eğilimler sonucu gerçekleştiğinin belirlenmesi gerekecektir. Üçüncü karşılaştırma düzleminde ise söz konusu etkileşimi olanaklı kılan uluslararası ilişkiler ağının açığa çıkarılması ve son olarak da etkileşim biçiminin belirlenmesi çalışmaları yer almalıdır (Zima, 1992: 131). Kongrede sunulan bildirlere bu açıdan bakıldığında ilginç çalışmaların bulunduğu tanık olunur. Söz konusu alanda yapılan çalışmalar arasında öncelikle İstanbul Üniversitesi'nden Ataol Behramoğlu'nun Mayakovski ile Nazım Hikmet arasındaki etkileşimi konu alan bildirisinin anılması gerekir. Söz konusu bildiri Nazım Hikmet'in biçimsel olarak özgür koşuk açısından Maykovski'den etkilenmiş olduğu savı üzerinde durulduktan sonra Maykovski'nin bireyci tutumuna karşılık Nazım'ın toplumcu yanı vurgulanarak bütün etkileşimlere karşın şairin kendi özgün yolunu çizmiş olduğuna dikkat çekilir. Sözü edilen bildirinin de açıkça ortaya koyduğu gibi etkilenim ya da alımlama özgün bir yazar ya da şairden söz ediliyorsa kesinlikle bir öykünme anlamına gelmemektedir. Marmara Üniversitesi'nden Şebnem Yüce'nin Tezer Özlü üzerinde Kafka'nın etkisini konu alan bildirisi de, yine yukarıdaki çalışmaya benzer biçimde bir yazarın bir başka yazar üzerindeki etkisinden söz etmekte idi. Burada özellikle Kafkan'ın yapıtlarında sıkça karşılaşılan baba korkusu motifi ön plandadır. Muğla Üniversitesi'nden Pervin Çapan'ın Leyla ile Mecnun'u işleyen Ali Şir Nevai ve Fuzuli arasındaki etkileşimi konu alan bildirisi de yine aynı çizgi içerisinde görülmesi gereken

çalışmalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Üniversitesi'nden Mustafa Kol'un Baudelaire'in Yahya Kemal üzerindeki etkisini irdeleyen bildirisi ile etkileşim odaklı çalışmalar sürdürülmüştür. Yine etkileşim ya da alımlama bağlamında olmakla birlikte tek tek yazar ya da yapıtların ötesine geçen karşılaştırma çalışmaları da kongrenin çalışma konuları arasında yer almakta idi. Bu bağlamda Osmangazi Üniversitesi'nden Osman Köksal'ın Türk tarih yazını alanındaki Batı etkisini irdeleyen bildirisi ile Kazakistan Almatı Enerji ve İletişim Enstitüsü'nden G. Chumbalova, R. Bukeikhonova ve S. Ysalaeva'nın sunduğu Bulgar yazınında Türkçe sözcükleri konu alan çalışmaları da yine etkileşim odaklı incelemeler arasında sayılabilecek karşılaştırmalı yazınbilim çalışmaları olarak kongre gündeminde yer almakta idi.

Karşılaştırmalı yazınbilimin çalışma alanlarından biri de imgebilim araştırmalarıdır. Burada herhangi bir ülke ya da halkla ilgili çoğunlukla bir kurgudan öte geçmeyen imgeler söz konusudur. (Konstantinovic, 1988: 150) Belirtilen karşılaştırmalı yazınbilim alanı ile ilgili çalışmalar arasında kongrede Osmangazi Üniversitesi'nden Medine Sivri ile Füsün Koşmak'ın sunduğu K. Tahir'de yabancı imgesini, Tahir'in Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki bir Batılılaşma olarak gördüğü çağdaşlaşma sürecini eleştirdiği romanlarını konu alan bildirileri, Muğla Üniversitesi'nden Serhat Ulağlı'nın sunduğu Fransız yazınında Türk-Ermeni imgesini irdeleyen çalışması, Osmangazi Üniversitesi'nden Engin Bölükmeşe'nin Amin Maalouf'un Doğu kültür ve tarihini konu alan romanlarındaki Türk imgesini irdeleyen çalışması, Ankara Üniversitesi'nden Gökhan Dilbaş'ın Janos Arany'de Türk imgesi ile ilgili bildirisi, Osmangazi Üniversitesi'nden Ali Gültekin'in İ. Çalışkan'ın Avusturya gezileri sonucu oluşan yapıtlarında Avusturya imgesini ele aldığı çalışması ile Anadolu Üniversitesi'nden Yüksel Kocadoru'nun Pazarkaya ve Cumart'ta Almanya imgesini konu alan bildirileri sayılabilir.

Kongrede sunulan ve yukarıda sayılan bildiriler dışında kalan, ancak hem genel yazınbilime hem de karşılaştırmalı yazınbilime kuramsal düzlemde yaklaşan çalışmalar da kongrede önemli bir yere sahipti. Söz konusu çalışmalar arasında Avusturya Innsbruck Üniversitesi'nden Konstantinovic'in kültürlerarasılık ve mentalite konulu bildirisi, yine Innsbruck Üniversitesi'nden K. Zerinschek'in karşılaştırmalı yazınbilimin sınırlarını genişleterek çeşitli sanat alanları arasındaki ilişkiyi irdeleyen bildirisi, aynı üniversiteden B. Eder-Jordan'ın azınlıklar yazını (örneğin Roma ve Sinti yazını) konu alan ve söz

konusu yazının karşılaştırmalı yazınbilim çalışmaları içindeki yerini irdeleyen bildiri, Ankara Üniversitesi'nden Gürsel Aytaç'ın küreselleşen dünyamızda yazınlar arasındaki kültür farklılıklarının azalmakta olduğu savından yola çıkarak biçimlendirdiği karşılaştırmalı yazınbilim ve kültür konulu sunumu, Gazi Üniversitesi'nden Z. C. Arda'nın yazınla siyaset arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşan belgesel yazınla ilgili çalışması, Ankara Üniversitesi'nden A. Arman'ın sunduğu üst kurmaca kavramını irdeleyen bildirisi ile Anadolu Üniversitesi'nden Gülsüm Uçar'ın yazında kadın sorununu ele alan bildirisi yer almakta idi.

Yukarıdaki bilimsel çalışmaların dışında kongre süresince kültürel etkinlikler de göz ardı edilmemişti. Söz konusu etkinlikler arasında özellikle A. Behramoğlu'nun Haluk Çetin'in müziği eşliğinde gerçekleştirdiği şiir dinletisi ile Eskişehir yakınlarında bulunan Yazılıtaş antik yerleşim brimine düzenlenen geziyi saymak gerekir.

2001 yılında ulusal düzeyde başlayan kongre 2003 yılında bu kez uluslararası nitelikte yinelenerek, hem yurt dışından hem de yurt içinden yazınbilimin farklı alanlarından bilimcilerin bir araya gelmelerine, deneyim ve araştırma sonuçlarını paylaşmalarına olanak verilmiştir. Aynı zamanda kongre disiplinler arasındaki sınırların sanıldığı denli keskin olmadığını göstererek çeşitli disiplinlerden bilimciler arasında işbirliğinin olanaklı olduğunu ortaya koyan önemli bir platform niteliğini kazanmıştır.

KAYNAKÇA

Aytaç, Gürsel (1997), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Kaiser, Gerhard R. (1980), *Einführung in die Vergleichende Literaturwissenschaft*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Konstantinovic, Zoran (1988), *Vergleichende Literaturwissenschaft. Bestandsaufnahme und Ausblicke*, Bern, Frankfurt am Main, New York, Paris: Peter Lang.

Zima, Peter V. (1992), *Komparatistik. Einführung in die Vergleichende Literaturwissenschaft*, Tübingen: Francke Verlag.